
PODŠEĆANJE NA TRI SLAVNE ŽENE: BLAŽENA OZANA, ANA MARIJA MAROVIĆ I VIDOSAVA BALEVIĆ

Božidar Šekularac

Montenegro has always been proud of its history and its famous, prominent personalities and rulers since the time of Vojislavljević dynasty. However, Montenegro must also be proud of the numerous, prominent, little-known and unknown women, who have left a deep mark in Montenegrin history and spread their fame through time. The author presents three exceptional historical figures born in Montenegro, Blessed Ozana, Saint Ana Marija Marović and Empress Vidosava Balević.

Blažena Ozana

Ni manjeg prostora, ni više raznolikosti i velikih ljudi, nego što je Crna Gora. Jedan od likova koji je obasjao Kotor, Crnu Goru, Lješansku Nahiju i selo Releza u njoj, bila je Katarina Kosić, koja je umrla u Kotoru 1565. godine na glasu svetosti kao Blažena Ozana. Prva je crnogorska svetica koja je obilježila duhovnost Boke u vrijeme humanizma i renesanse.

Ova dominikanska djeвица Beata Hosanna, Hosanna Gloria Montisnigri, čuvala je svetu baštinu otaca i praotaca – vjeru koju su „neprestano obogaćivali hrišćanskim krepostima“, kaže se u pismu pape Pavla VI, a povodom svečane proslave 400-godišnjice smrti Blažene Ozane od strane Kotorske biskupije.¹

Pisati o jednoj svetici je vrlo zahtjevan posao jer je „duša svetaca (svetice) remek-djelo Providnosti, viši um u svojim tajnostima i uzvišenim ciljevima, kao što je duša Blažene Ozane“, koja je rođena pred kraj XV vijeka „u jednom od najljepših, ali ujedno najopasnijih trenutaka za društvo i crkvu“.²

Ovim tekstom želimo predstaviti našu duhovnicu počev od životopisa, smjestiti je u prostor i vrijeme, kao i veličinu kojoj pripada, na ponos Kotoru i Crnoj Gori.

Ova izuzetno markantna duhovna pojava zaslužila je da se o njoj zna i piše mnogo više nego što joj je u domovini Crnoj Gori dato prostora.

Doba Đurđa Crnojevića zapamćeno je najviše po prvoj državnoj ćiriličkoj štampariji u Evropi. Međutim, malo se pominjalo i to da je baš u to doba, 25. novembra 1493. godine rođena u selu Releza u Lješanskoj Nahiji djevojčica koja je dobila i kršteno ime Katarina (rođena na dan Sv. Katarine, aleksandrijske mučenice) u kući Đujovića. Zvali su je Jovana, a znatno kasnije i – Sveta Odiva.

Njenim rođenjem nije ništa nagovještavalo da će to biti izuzetna ličnost i događaj za pamćenje za crnogorsku duhovnu povijest. Ta 1493. godina bi upisana zlatnim slovima, jer te godine u njoj se rodi svetica i štampar Makarije, po nalogu gospodara Đurđa, poče štampati prve crnogorske ćirilične knjige.

¹ N. Luković, *Blažena Ozana Kotorka*, Kotor 1965, fotokopija pisma.

² N. Luković, n.dj., Predgovor; Innocenzo Taurisano: *Beata Osanna da Cataro*, 1, Roma 1929.

Serafin Crijević:
naslovna strana
životopisa
blažene Ozane

Kao mlada Katarina – Jovana bila je čobanica, čuvajući stada na Veljoj Gori odakle je nadahnjivala dušu posmatrajući prostore drevne Duklje, prve crnogorske države. Opsjednuta nedokučivim saznanjem o Tvorcu i nadahnuta uticajem dukljanskih predaka u mladoj duši razvila se želja da spozna Boga i njemu služi. Radi toga, put je vodi u Kotor, iz koga nikada nije izašla. U početku radi kao sluškinja u plemićkoj kući Buća, a zatim se posvećuje Bogu preko dominikanskog reda gdje je kao opatica dobila ime Ozana. Život dalje provodi u maloj isposničkoj kapeli uz crkvu Sv. Pavla, odakle je spoznala Spasitelja i molila se za ljude, grad Kotor i njegove stanovnike.³

³ V. Vičević, „Škrinja njeguške odive“, *Crnogorski spomenar*, Cetinje 2004, 99–106.

Milo Milunović. blažena Ozana
(freska u parohijskoj crkvi u
Prčanju 1930. g.)

Oktoihom, Psaltirom, Molitvenikom, gospodar Đurađ Crnojević i jeromonah Makarije dali su crnogorskom narodu, ali i drugima pod turskom vlašću, svete knjige koje su ga nadahnjivale i hranile, da ne klone pod udarima događaja i vremena. Upravo tada u Crnoj Gori desi se sjajna pojava u životu naroda: rođenje prve južnoslovenske katoličke svetice – blažene Ozane Kotorke.

Kada je don Niko Luković 1965. godine pošao putem blažene Ozane, srednjovjekovnim tragom je stigao u selo njenog rođenja, gdje svjedoči da su mu ispričali još živo predanje o njoj, koje se u Relezi i okolini prenosi s koljena na koljeno, tako da živi još i tada među tamošnjim stanovništvom, kao da je njihova savremenica.⁴

U arhivskim dokumentima Ozana se pominje više puta, naročito u Kotorskom arhivu i kod Farlatija.

⁴ N. Luković, n. dj., 8.

Marko Murat:
blažena Ozana
(slika na platnu iz 1932.)
u dominikanskoj crkvi u
Dubrovniku

Blažena Ozana je umrla u Kotoru, 27. 04. 1565. godine. Uz mnoštvo naroda iz grada i okoline, sahranjena je u crkvi Sv. Pavla poslije šest dana i pet noći. Kada je nakon dva mjeseca, grobnica radi smrti jedne sestre otvorena, njeno tijelo je nađeno u istom stanju kao i na dan sprovoda. Tada je napravljen drveni sarkofag koji je postavljen s desne strane oltara crkve Sv. Pavla.

Godine 1589. priložima građana napravljen je dostojniji sarkofag blaženice.

Blaženom je nazivana i u kotorskim arhivskim dokumentima.⁵

Interesantno je da jedna pravoslavna hrišćanka postaje katolička svetica. To objašnjava anonimni životopisac, savremenik blažene Ozane, čiji je životopis sa italijanskog preveo Dubrovčanin O. Serafin Cerva (Crijević) početkom XVIII vijeka. Postoje dokazi da u Crnoj Gori još tada nije bila

⁵ Don Anton Belan, *Blažena Ozana, Prilog za hagiografiju i povijest*; u rukopisu.

posebno naglašena razlika između katolika i pravoslavaca. Tako, još 1459. godine u Čekličima se obavljalo katoličko bogoslužje staroslovenskim jezikom, a vršio ga je katolički sveštenik iz Kotora, Matej u „ćurilica“ (glagoljaš). Sveštenik Matej „ćurilica“ je 1459. godine preuzeo upravu crkve Sv. Trojstvo u Škaljarima.⁶

Biografi bilježe da je djevojčica Katarina bila prezimenom Kosić, a da su je u Relezi zvali „Sveta Jovana Đujović“, po prađedu Đuju, zvanom „Komanin“.⁷

Beatifikovana je 1928. godine.

Iako se nalazila i živjela samostanskim životom Ozana je učestvovala u javnom životu Kotora o čemu svjedoči činjenica da su njene savjete uspješno slušali u upravi grada rješavajući stranačke sporove. Nazivana je i dobročiniteljicom grada, zbog djela milosrđa.

Jedno od njenih zaslužnih djela je osnivanje samostana dominikanskih trećoretkinja uz crkvu Sv. Pavla.

Tim povodom nastao je najstariji dokument na italijanskom jeziku u kome se Blažena Ozana pominje i ističu njene zasluge.⁸

U crkvenim krugovima je ostalo zabilježeno da je Blažena Ozana „od Boga bila nagrađena nebeskim viđenjima. Jednom joj se ukazao Sv. apostol Pavle, Sv. Tripun i Sv. Vincencije Ferrari, a češće Gospod Isus, blažena Djevica Marija i anđeli“.⁹

Ozana se poštuje kao zaštitnica grada Kotora.

Mada se isticala hrišćanskim rodoljubljem, stalno je kod nje bila prisutna istinska ljubav prema svom narodu i svom užem

⁶ Farlati, *Illyricum Sacrum*, VI, 4659.

⁷ R. Kovijanić, *Pomeni crnogorskih plemena u kotorskim spomenicima*, I, 193 i 200, Cetinje 1963.; Mihailo Dinić, *Chiurilliza slovenskih popova dubrovačke građe*, Prilozi za KJIF, 3 do 4, str. 274–279, Beograd 1960.

⁸ *Regesta fra Francesco Romeo da Castiglione*. Objavio: Inocenno Taurisano, *Regesta*, IV – 29, f. 155; prevod na crnogorski N. Luković, n. dj. 52.

⁹ N. Luković, n. dj., 65.

Seljaci iz Releze, rodbina bl. Ozane,
prigodom proslave 1930, nose sliku svoje svete zemljakinje

zavičaju, „rodbini i milim Crnogorcima“, sve do posljednjeg daha. Njeni biografi pišu kako ju je rodbina posjećivala i kako ih je ona ljubazno dočekivala, savjetovala i podučavala.¹⁰

Koliko je Ozana poštovana svjedoče i njene slike s aureolom oko glave, te njeni predmeti koji se čuvaju kod vjernika kao relikvije. Milo Milunović, crnogorski slikar je 1930. godine na oltaru u crkvi Rođenja Majke Božije u Prčanju izradio fresko-sliku blažene Pastirice.

U Brezovici kod Zagreba, u crkvi samostana Karmelićanki, nalazi se slika blažene Ozane.¹¹

Blažena Ozana bila je predmet obrade (interesovanja) i brojnih književnika.

Dr Ivan Bolica, kotorski plemić i Ozanin savremenik piše njen životopis pod naslovom *Vita della Beata Osanna da Cattaro*.

Bazilije Gradić, takođe savremenik iz Dubrovnika, benediktinac na Mljetu, zatim u Monte Cassinu, biskup u

¹⁰ N. Luković, n. dj., 75.

¹¹ Isto, 86.

Stonu, teolog, pisac i poznavalac grčkog jezika, prikazuje život Blaženice. O tome govori prof. Beogradskog univerziteta Pavle Popović u *Prilozima za KJIF*, Beograd 1925, V, 279; Vicko Bolica, kotorski plemić pjeva o Ozani u osmercu *Život blažene Ozane složen po Gospodu...*; Dominik Ceci, dominikanac, kotorski (umro 1709. godine) poznati govornik ispjevao je na našem jeziku pjesmu u osmercu o čudesima blažene Ozane.

Jeronim Kovanjin, Splićanin (1641–1714) posvećuje XV poglavlje svoje pjevanije Kotorskoj Blaženici. U VI svesci, 491–493, Farlati – Coleti u *Illiricum Sacrum, Venetis* 1800, opširno govori o blaženoj Ozani kao božijoj ugodnici.

Pisali su o njoj, još i: Flaminus Cornellius (1759, 37); Vuk Stefanović Karadžić (1900, 216); Vjekoslav Klaić (1881, 250); Josip Đelčić (1879); Ivan Matković (1888); Njemac Reinhard E. Pettermann (1889); Anton Milošević, Mitar Vukčević itd.¹²

Blažena Ozana je nadahnula i mnoge umjetnike koji su slikali platna sa prizorima iz njenog života.¹³

¹² N. Luković, n. dj., 103–118.

¹³ Isto, 119–125.

Ana Marija Marović

Naš odnos prema istaknutim ličnostima poteklim sa crnogorskih prostora, najbolje odslikavaju riječi poznatog kotorskog stvaraoca, don Nika Lukovića u predgovoru knjižice o svetici Ani Mariji Marović. On kaže: „Ana Marija Marović je rijetka ličnost. Sebe je izgradila do svetosti.... ostavila lijepo ime u književnosti i likovnoj umjetnosti, ali je ona malo poznata narodu iz kojega je potekla, jer nije bilo njenog životopisa na našem jeziku...” (do 1963).¹⁴

Ana Marija Marović
u dvadesetj godini života

Ana Marija Marović je potekla iz ugledne bokokotorske kuće u Dobroti, kuće kapetana Joza Marovića, brodovlasnika i trgovca, a majke Marije Ivanović. Ime ove najveće kćerke Dobrote izašlo je iz okvira rodnog kraja, da je njeno „rodoljubivo osjećanje i slovensko gostoprimstvo“ opjevao Njegoš, a njena junaštva Andrija Kačić-Miošić i Ivan Nenadić.

¹⁴ Don Niko Luković, *Ana Marija Marović*, Kotor 1963.

Ana Marija je rasla i odgajana u krugu dvije veoma ugledne porodice Marovića i Ivanovića u Dobroti, „baštinila hrišćanske vrline obje loze, plemenita osjećanja i slovensku odlučnost, neustrašivost i čvrst karakter“. ¹⁵

Životopisac Ane Marije, Italijan Aurelio Signora ide još dalje, pa kaže, da „ime Marovića otkriva njihovo dalmatinsko (slovensko) porijeklo. To je činjenica, sa kojom treba računati, jer ona objašnjava temperament Ane Marović, žene misaone, jake volje, čvrste, neustrašive pred teškoćama i olujama, smjele i plemenite, čiji život opisuje“. ¹⁶

Venecija je, nakon pada balkanskih državica pod tursku vlast, bila prozor u svijet za mnoge od njih, a naročito za Boku Kotorsku, koja se stavila pod okrilje Mletačke Republike. Bokeljska kolonija u Mlecima bila je brojna, jaka i ugledna, posebno pomorci. Tu su njegovali svoj narodni jezik na kome su vršili vjerske obrede.

Mnogi su bili prisiljeni da se nastane u Mlecima i zbog ekonomsko-poslovnih veza. Među njima su bili i roditelji Ane Marović, koji su ovdje imali svoju kuću, koja je prije toga bila manastir benediktinaca. Tu je Ana rođena i krštena 07. 02. 1815. godine.

Anini rodoljubivi roditelji, kao i ona sama, bili su u neprekidnoj vezi sa rodbinom, u srce ugradili ljubav prema otadžbini ističući svoje slovensko porijeklo, kaže njen životopisac Ferdinando Apollonio. ¹⁷

Ovdje je Ana, pored vjerskog, sticala i opšte obrazovanje. O svom životu se ispovijeda iznoseći svoja osjećanja i misli. Vrijeme joj je prolazilo u molitvama, razotkrivanju vječnih istina, učenju i radu, čime je vremenom stigla u vječnost.

¹⁵ N. Luković, n. dj., 10.

¹⁶ Aurelio Signora, *Anna Maria Marovich*, Milano, 1952, 7 (preveo N. Luković), n. dj., 10.

¹⁷ F. Apollonio, *Anna Maria Marovich, Memorie*, Venezia, 1900.

Ana Marija Marović:
Bogorodica sa djetetom
(Mleci, crkva S. M. Assunta
dei Gesuiti)

Ana Marija Marović je umrla u Veneciji 03. oktobra 1887. godine.

Ova pjesnikinja, književnica i likovna umjetnica potčinjavala je sebe zahtjevima jevanđelizacije jednako kao i autoritetu crkve. Sagibanjem u savremenoj crkvi povezuje je naročito njen laički apostolat. O tome svjedoče pisma patrijarha – nadbiskupa Venecije, kardinala *Jakova Monico*.¹⁸

Zanos Ane Marije, njen talenat i mističnost religioznosti učinili su da se bavi slikarstvom. No, njen likovni senzibilitet se ne izdvaja od opšteg ukusa vremena i ambijenta Venecije.

U Bogorodičnoj crkvi u Prčanju, nalazi se jedna slika u tehnici svilenog veza koja predstavlja Sv. Jovana sa djetetom. Dobijena je na poklon iz Dobrote i uklapa se u manir Aninog slikarskog kruga redovničkih ruku.¹⁹

Istovremeno, Ana Marija je počela da piše sa 20 godina, sastavljala je stihove, pisala prozu dubokog razmišljanja „mirisom čiste spiritualnosti“. Djela joj se odlikuju elegancijom

¹⁸ Don Gracija Ivanović, *Ana Marija Marović, Soneti*, Perast 1997, 18.

¹⁹ Don Branko Sbutega, *Ana Marija Marović, Soneti* (G. Ivanović), str. 120.

SONET VI.

NA KRILU LJUBAVI

Na krilu tople želje miso mi često leti,
Ljubavlju uznjihana do nebeskoga dvora,
Sva željna, da bi došla do svoga Praizvora,
Za kim mi od ljubavi ranjeno srce cepti.

Al' zalud! Dok god duh mi pritište ovaj kleti
Trh t'jela samrtnoga ko ljuta neka mora,
Ne mogu da poletim iz tjelesnog zatvora
Njegovu svijetlom licu i želje moje meti,

Pa takav jedan život zar mogla bih da ljubim?
Oh ne! Već groza me je i zadržem od njega,
Kad samo radi njega toliko dobro gubim.

I tko mi priječit može, da goruće ne želim
Smrt, konac što će biti čeznuća moga svega
i kraju da se svog života ne veselim?

stila, dubinom misli i duhom pobožnosti (*spiritus unetionis*), tako da su se čitala sa uživanjem i na duhovnu korist, a i danas se rado čitaju kao uzorci „zdrave mistike“.²⁰

Glavna djela su joj u prozi: *Mjesec juli*, *Razgovori o životu Sv. Doroteja*, *Moralna pisma*, *Misli o ženskom odijevanju*, *Pravila za djevojke o hrišćanskom životu*, *Misli o ljubavi prema Bogu*, *Uspomene* (memoari), te još nekoliko molitvenika.²¹

Njene pjesme je preveo i objavio Don Gracija Ivanović 1963, i ponovljeno izdanje 1997, pod nazivom *Ana Marija Marović, Soneti*.

Njene slike u različitoj tehnici krase brojne galerije i crkve u Veneciji, Zagrebu i Boki Kotorskoj.

²⁰ D. N. Luković, n. dj., 29.

²¹ N. Luković, n. dj., 30.

SONET XXX.

IZVOR ŽIVOTA

Kô jelen što kroz šumu ka izvorima hita,
Po tragu im se bliži, za njima žed ga mori,
Tako i duša moja za Boga svuda pita:
Oh gdje je ljubav moja, za kom mi srce gori?

Oh gdje si srečo vječna, svud nađena i skrita?
U srcu mi tjeskoba i žalost što govori:
Skrivena li si više i tajnom obavita,
Sve jača mi je želja, da lik me tvoj ozori.

On skriven izmiče joj, a duša za njim leti:
O zašto, zašto bježiš, Ljubavi moja slatka,
Ta vidiš čežnju moju, taj plamen stalni, sveti.

Oh stani, nemoj dalje. U srce moje sleti,
Da umiri se čežnja, da vidim, da je kratka.
Ti izvor si života, u Tebi daj živjeti.

Ova dobrotvorka učinila je sve da pomogne svome narodu u gradu svojih roditelja.

Mletački narod je sveticu Anu Mariju zvao *la santa Marovic*, a mletački patrijarh, kardinal Josip Sarto, kasnije papa Pijo X u pismu, kaže, „da je Ana Marija Marović blagoslovena građanka Mletaka i njihov ponos“.²²

„Ana Marija Marović je bila italijanska humanitana radnica, slikarka i pesnikinja, poreklom iz današnje Crne Gore. Ujedno i prva pesnikinja crnogorskog porekla. Najpoznatija je po svom humanitarnom radu u oslikavanju Zavoda za moralno spašavanje žena i devojaka“.²³

²² N. Luković, n. dj., 50.

²³ <https://www.muzejzena.me>leksikon...>

Bezgrešno srce Marijino – Milano

Dakle, Svetica i Blaženica iz Boke Kotorske Ana Marija Marović pridružila se Blaženoj Ozani Kotorki.

Rimska Kongregacija za kanonizaciju svetih, proglasila je 2007. godine Dekret o herojskim krijeptima službenice božje Ane Marije Marović.

Vidosava Balević

Rođena u Bratonožićima, na Pelevom Brijegu, Vidosava je bila turska carica u doba sultana Muhameda IV (1670–1676), „prva Podgoričanka, supruga nekog stranog suverena.“²⁴

Bratonožići tvrde i dokazuju da su bili jedno od crnogorskih plemena koje nikada nije bilo potčinjeno Turcima, bez obzira što su u svojoj istoriji trpjeli zulume.

Ilija Bajković, bratonoški hroničar kaže da je „Bratonoški vojvoda Pejo Stanojev Balević dobio od turskog sultana Mehmeda, svog zeta po sestri carsku povelju da Bratonožići od Lopata do Irovika, nikome ne plaćaju danak, ni kuluk i da bez carskog znanja niko ih ne smije napasti...“

Vidosava je u Bratonožićima poprimila obrise legende, predanje koje su zabilježili Jovan Erdeljanović i Pavle Rovinski, a Marko Miljanov u *Primjerima čojstva i junaštva* objašnjava „slučajno prijateljstvo Bratonožića sa carem turskim.“²⁵

Pavle Rovinski priča o vojvodi Peju, uglednom Bratonožiću, vojvodi, po kome je bratstvo Pejović dobilo ime, kao i lokalitet Pelev Brijeg. Vojvodstvo je dobio od sultana koji je u svom haremu držao njegovu sestru, silom odvedenu poslije jedne borbe s Bratonožićima.²⁶

Jovan Erdeljanović, bilježi i potvrđuje isto predanje, te da su Turci lijepu Vidosavu oteli od stada koje je čuvala, i odveli sultanu u Carigrad. Svoj čvrst karakter pokazala je i kod sultana, tugovala za zavičajem i rodbinom. U naricanju je pominjala braću Peja i Vuja. Sultan ih pozove u Carigrad, te oni sa još trideset plemenika dođu u Carigrad. Iznenađen ponašanjem i izgledom Peja i drugih Bratonožića, sultan ih bogato obdari, a

²⁴ D. Burzan, *Prohujalo sa ševerom*, Podgorica 2019, 148.

²⁵ <https://www.vesti.gov.me/kako-je-najznamenitije-zene-fokus:Crna-Gora>.

²⁶ P. Rovinski, *Crna Gora u prošlosti i sadašnjosti II*, Cetinje 1994, 77.

Peja proglasi vojvodom nad cijelom oblašću „od Lopata do Ivovika“, dajući ferman Peju i bratu mu Vuju.

Pejo je za života bio vojvoda i vrlo ugledna ličnost, ne samo u Bratonožićima nego i šire u Crnoj Gori o čemu svjedoče podaci o uglednim osobama koje su ga posjećivale.

Pejo je dobio od sultana povlasticu za svoj kraj. Međutim, po svoj prilici, zbog saradnje sa Mlecima je kasnije izgubio. Dokaz tome je podatak da su u vrijeme Kandijskog rata (1644–1669) Mlečani uspjeli da za saveznike dobiju i crnogorska brdska plemena, a među njima i Bratonožiće. Prema jednom mletačkom dokumentu iz 1658. godine bratonoški glavar Pejo Stanojev, primao je platu od Mletaka.²⁷

²⁷ J. Erdeljanović, *Kući, Bratonožići i Piperi*, Beograd 1981, 464–466.